

דגשים ללמידה – איוב מב 7-17 – סוף ספר איוב

// מזכיר כי בטרם קריאת הדף יש לקרוא את "איך להשתמש נכון בדגשים ללמידה לפרק" //

רקע חשוב – הפרקים עליהם דילגנו (מזכיר את הרקע שוב):

בפרקים ג-מא אנו נחשפים לנאומים שונים של איוב, רעיו, ופעם אחת – של האל. בנאומים אלה איוב אינו כופר, בקיום האל, אולם כופר ברעיון הצדק האלהי, וטוען כי האל פועל באקראיות אף בדיני-נפשות – "תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֵּה" (ט 22). בנוסף, בנאומיו שואל איוב מדוע התרחשו אסונותיו, ואף פונה לאל להגיד לו מהם חטאיו. חבריו של איוב מתקוממים על דברי הכפירה שלו, ומנסים להסביר את אסונותיו של איוב על-פי תפיסת השכר והעונש שהם מכירים.

פסוקים 7-9 – האל נוזף ברעי איוב

לאחר נאום האחרון של איוב, המופיע בפסוקים 1-6, האל מתגלה ונוזף דווקא ברעי איוב שהקפידו כל הספר להיות קונפורמיים ולסגור על הצדק האלהי. "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אֱלִיפָז הַתִּימְנִי חֹרֶה אָפִי בְךָ וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב". על הדברים חוזר האל בפסוק 8, באותו הניסוח בדיוק, מה שמלמד על חשיבותם. משפט זה מעלה קושי: מהם הדברים הנכונים שדיבר איוב בניגוד לדברים הלא נכונים שדיברו רעי איוב? האם הדברים הנכונים של איוב זה רק מה שאמר בפרק מב או מה שאמר בכל הספר בכלל? הרי כזכור איוב גם אמר דברי כפירה בצדק האלהי – "אֲחֶת הִיא עַל-כֵּן אָמַרְתִּי תָם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֵּה" (ט' 22). כיצד יתכן שעל זה האל טען כי מדובר ב"דיבור נכון", בעוד על דברי בלדד השוחי בפרק ח' לדוגמה, בהם בלדד ניסה להסביר לאיוב את גורלו עפ"י תפיסת הגמול שמכיר, הוא טוען שהם "לא נכונים"? לסוגיה זו נגיע בהמשך, אולם יש להזכיר כבר עכשיו כי איוב בשום נקודת זמן לא חדל מאמונתו בה' ולא הפסיק להיות ירא ה', אלא רק התחנן לתשובה מהאל על יסוריו ופקפק בתורת-הגמול הקלאסית. בפסוק 8 האל מציע לרעי איוב לכפר על מעשיהם באמצעות זה שיקחו פרים ואיילים ויבקשו מאיוב שיקריב אותם למענם ויתפלל למענם. פסוק זה רק מדגיש את ההבדל בין תפיסת האל את רעי איוב כשוגים לבין תפיסתו את איוב כצדיק היכול להתפלל לזכות את רעיו השוגים. בפסוק 9 רעי איוב מבצעים את ההנחיה.

פסוק 10 וכלל גדול בתורה

בפסוק 10 נכתב "וַיְהִי הָהֵא שָׁב אֶת-שְׁבִית (שָׁבוֹת) אִיּוֹב בְּהִתְפַּלֵּלוֹ בְּעֵד רֵעָיו וַיִּסַּף יְהוָה אֶת-כָּל-אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה". חשוב להסביר כי "שב את שבות" פירושו שהאל השיב לו את שאיבד באסונותיו, וש"למשנה" פירושו פי-שניים. אבל העניין המעניין יותר הוא תיאור הזמן של השבת הרכוש: "בְּהִתְפַּלֵּלוֹ בְּעֵד רֵעָיו". כלומר הזמן בו האל החליט להשיב לאיוב את רכושו, הטריגר להשבת הרכוש, הוא תפילתו של איוב למען חבריו. חז"ל כתבו על בסיס זה כי "אל רבא לרבה בר מני: מנא הא מילתא דאמור רבנן: כל המבקש רחמים על חבריו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה. אל דכתיב: וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו" (גמרא, מסכת בבא קמא צ"ב ע"א).

כלומר, אדם שנמצא בצער פרטי שבו נמצא גם חברו ומצליח להתחבר לצערם של אחרים, נענה ראשון.

פסוקים 11-17 – איוב מתחיל את חייו מחדש

בפסוק 11 איוב מקבל עזרה מחבריו: "וַיָּבֹאוּ אֵלָיו כָּל-אֶחָיו וְכָל-אֲחֵיהֶוּ וְכָל-יָדָעָיו לִפְנֵים וַיֵּאכְלוּ עִמּוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיִּגְדּוּ לוֹ וַיִּנְחֲמוּ אוֹתוֹ עַל כָּל-הַרָעָה אֲשֶׁר-הִבִּיא יְהוָה עָלָיו וַיִּתְּנוּ-לוֹ אִישׁ קְשִׁיטָה אֶחָת וְאִישׁ גִּזָּם זָהָב אֶחָד" (קשיטה הוא מטבע). לאחר מכן מצוינת הברכה הרבה שקיבל איוב: יב וַיְהִי־נָה בַּכֶּךָ אֶת-אַחֲרִית אִיּוֹב מִרְאשֵׁתוֹ וַיְהִי-לוֹ אַרְבַּעַּה עָשָׂר אֶלֶף צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמָלִים וְאַלְפ־צֶמֶד בָּקָר וְאַלְפ־אֲתוֹנוֹת: יג וַיְהִי-לוֹ שִׁבְעֶנָה בָּנִים וְשְׁלוֹשׁ בָּנוֹת: יד וַיִּקְרָא שְׁם-הָאֶחָת יְמִינָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קָרֵן הַפּוֹד: טו וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כְּבָנוֹת אִיּוֹב בְּכָל-הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נָחֳלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: טז וַיְהִי אִיּוֹב אַחֲרֵי-זֹאת מָאָה וָאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּרָא (וַיִּרְאֶה) אֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֵי בָנָיו אַרְבַּעַּה דִּרְוֹת: יז וַיִּגְמַת אִיּוֹב זָקֵן וְשָׁבַע יָמִים

למעשה איוב מקבל פי שניים ממה שהיה לו בכל התחומים, למעט בתחום הצאצאים, בו הוא מקבל בדיוק מה שהיה לו לפני-כן.

סוף איוב ותורת הגמול

סוף הספר, כמו תחילתו, יוצר קושי מול תפיסת הגמול המקראית. את סוף דף הדגשים אסיים בפרשנותו של הרמב"ם:

הבן את מה שאמרנו בדבר האמונות, שיש שהכוונה היא אך ורק שהמצווה תביא לידי אמונה נכונה, כמו האמונה בייחוד, בקדמות האל ובכך שהוא אינו גוף. ויש שאותה אמונה הכרחית להרחקת העושק ההדדי או להקניית מידות טובות, כגון האמונה שהאל יכעס מאוד על מי שעשק, כמו שאמר: "וחרה אפי והרגתי" (שמות כ"ב 23), וכגון האמונה שהוא יתעלה נענה מיד לשוועת העשוק או המרומה: "והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני" (שמות כ"ב 26) (מורה נבוכים, חלק שלישי, פרק כ"ח).

הרמב"ם עושה כאן הפרדה האמונות הנכונות-אמתיות והאמונות ההכרחיות. לתפיסתו התמדה במצווה תביא את האדם לאמונה נכונה: אמונה בקדמת-האל, בכך שהוא אינו גוף, וכו'. אולם רוב בני האדם מחזיקים באמונות הכרחיות: אמונות שנוצרו כדי להגן על העולם והחברה מהתנהגות שלילית ולגרום לחברה להתנהג באופן חיובי. לתפיסתו של הרמב"ם מערכת השכר-והעונש היא "אמונה הכרחית", אך לא אמונה נכונה. לתפיסתו, כאשר איוב מכריז בפסוק 5: "לִשְׁמַע-אֲזִין שְׁמַעֲתִידָּהּ יְעֹתָהּ עֵינֵי רְאִיתָהּ", הוא למעשה עושה את הקפיצה האמונית בין אדם שמחזיק רק באמונות ההכרחיות לאדם המחזיק באמונה אמיתית. בין אדם המנסה להבין את האל ככזה שנועד לו ולשמירתו לאדם המבין את האל בהווייתו האמיתית.